

Ольга Бривко,
старший науковий співробітник
НІАМ «Київська фортеця»

ГРОШІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ГЕТЬМАНА СКОРОПАДСЬКОГО В КОЛЕКЦІЇ НІАМ «КИЇВСЬКА ФОРТЕЦЯ»

Стаття присвячена дослідженню грошових знаків доби Української Народної Республіки та Української Держави Гетьмана Скоропадського, що знаходяться в колекції Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця». Увагу приділено банкнотам та маркам, що знаходяться в експозиції музею і розкривають маловідомі сторінки появи перших паперових знаків в Україні в 1917-1920 рр.

Ключові слова: грошові знаки, УНР, Українська Держава, карбованці, гривня, шаги, марки, експозиція, колекція, «Київська фортеця», 1917-1920.

Для кожного з нас знайомі такі назви, як карбованці, гривні, шаги, що нагадують нам про незалежну, самостійну Україну, бо саме такі паперові гроші випускала українська влада під час становлення української державності у 1917-1920 рр. І сьогодні їх можна побачити в експозиції «Історія вітчизняної фортифікації на теренах України» Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця».

Загалом колекція «Грошові знаки, монети» Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця» нараховує 277 об'єктів (предметів), серед яких належне місце займають грошові знаки доби українських національно-визвольних змагань 1917-1920 рр.

В експозиції музею представлені 9 видів грошових знаків доби УНР та Української Держави Гетьмана Скоропадського. Перші банкноти цього періоду були подаровані краєзнавцем Юрченко Т.І. у 1985 р. Подальші надходження грошових знаків 1917-1920 рр. до фондів музею відбулися вже в перші роки незалежності України. Усі вони у різному стані збереження. Проте, актуально розкривають важливість появи перших паперових грошових знаків 1917-1920 рр. та становлення української державності.

В цілому, у випуску паперових грошей завжди була зацікавлена держава, яка могла задовольнити свої фінансові потреби, використовуючи друкарський верстат. За державними купюрами не було товару, тому вони не вилучалися, як банкноти, а перебували в обігу постійно. Швидке зростання грошової маси, яка не забезпечувалася дорогоцінним металом, обумовлювало перетворення кредитових білетів у паперові гроші, а разом з тим призводило до інфляції, знецінення національної валюти.

При вивченні паперових грошових знаків, що вийшли з обігу (у колекціонуванні – бонів), та їх різновидів особлива увага надається встановленню емітентів (з лат. smittens – випускаю), тобто установ, організацій та підприємств, які випустили гроші в обіг. Важливим є також з'ясування причин, часу та обставин появи певних грошових знаків – емісій. Залежно від емісії та походження грошових знаків бони поділяються на обов'язкові та необов'язкові.

Серйозним недоліком паперових грошей є можливість їх фальсифікації. У цьому й полягає головна причина великої кількості різноманітних зображень і друків на грошових знаках. Характерними ознаками бон є:

- емблематична (герби, емблеми, символічні знаки);
- палеографічна (шрифти, монограми, підписи та рукописні позначки);
- сфрагістична (печатки, перфорації, конгреви, поштові штемпелі);
- хронологічна (дати);
- метрологічна (номіналі);
- орнаментальна (прикраси);
- філіграпологічна (водяні знаки та матеріал, на якому виготовлено грошовий знак – основу);

- епіграфічна (друки пізнього походження);
- дипломатична (формуляр і зміст написів);
- орфографічна (орфографія текстів) (Грошові 2005, с. 52-53).

1917 рік став переломним в історії України. У березні 1917 р. Україна одна з перших у Російській імперії спробувала розпочати будівництво своєї національної держави. 4 (17) березня 1917 р. в Києві було створено Центральну Раду. 7 (20) листопада 1917 р. III Універсал Центральної Ради проголосив створення Української Народної Республіки (УНР). Народним секретарем фінансів і промисловості призначили професора М. І. Туган-Барановського.

Частина спеціалістів, залучених до розробки проекту введення української валюти, вважала, що випуск паперових грошей можливий тільки за умови забезпечення їх золотим запасом. Та оскільки запаси золота в Державній скарбниці були мізерними, комісія вирішила, що гарантом цінності нової валюти стане все майно республіки (Грошові 2005, с. 55).

Слід відзначити, що історіографічний дискурс з даної теми є переважно довідникового характеру, про що зокрема свідчать каталог Дмитра Харітонова «Українські паперові гроші, 1917-2005» (2005) і альбом «Грошові знаки та монети України» (2005). Хоча не можна не згадати статті Ігоря Ветрова та Миколи Виговського (1993) і Інни Черницької (2017), яка зокрема, на прикладі колекції Рівненського обласного краєзнавчого музею дає характеристику грошовим знакам доби 1917-1920 років. Чи стаття Олександра Ємченка (1994), що дослідив походження таких грошових термінів як: копійка, гривня, монета, «золотник», ґрунтуючись на експонатах Музею Національного банку України. Досліджували історію появи грошей республіки співробітники і інших музеїв. До їх числа можна віднести Юрія Євтушенка (2018) (Історико-меморіальний музей М. Грушевського) та Людмилу Жуковську (Державний історико-культурний заповідник м. Острога).

9 грудня 1917 р. Центральна Рада ухвалила «Закон про Головну Скарбницю УНР» та «Закон про творення Державного Банку України». Через десять днів прийняла «Тимчасовий закон про випуск Державних Кредитових Білетів Української Народної Республіки». У ньому, зокрема, зазначалося:

«1. Кредитові білети УНР випускаються Державним банком УНР у розмірі, строго обмеженому дійсними потребами грошового обігу під забезпечення тимчасово, до утворення золотого фонду, всім майном Республіки: нетрями, лісами, залізницями і прибутками УНР від монополій... 4. Кредитові білети УНР випускаються в карбованцях, при цьому один карбованець містить 17,424 долі щирого золота і ділиться на 200 шагів... 5. Українські кредитові білети ходять нарівні із золотою монетою. 6. Російські кредитові білети ходять на попередніх підставах». (Грошові 2005, с. 56).

Першими українськими банкнотами стали 100 карбованців зразка 1917 р., автором оформлення яких був художник-графік Георгій Нарбут. В обіг вони були введені 5 січня 1918 р. (Черницька 2017, с. 153). Відтак УНР створила свою власну грошову систему з назвою державної одиниці – карбованець. Загальний обсяг емісії було встановлено на суму 500 млн карбованців (Грошові 2005, с.56).

Замовлення виконали в кращій на той час київській друкарні В. Кульженка. Ця купюра отримала в народі назви: «горпинки», через свій орнамент, який традиційно вишивали на українських жіночих фартухах; «кульженки», за прізвиськом власника друкарні, де їх друкували (Ветров, Виговський 1993, с. 89).

Номінал на аверсі був вказаний мовами народів, які проживали в Українській Народній Республіці – українська, російська, польська та ідиш, за що інколи в народі їх називали «єврейськими грошима» (Євтушенко 2018). Також була поширена назва «яєшня» за те, що аверс був надрукований жовтою та жовто-гарячою фарбою (Євтушенко 2018).

Одночасно з купюрами державної емісії в обіг потрапила велика кількість фальшивих банкнотів. І вже з 16 січня 1918 р. випуск номіналу в 100 карбованців припинили. Пізніше кліше білета заволоділи більшовики і воно було вивезене до Москви.

В колекції НІАМ «Київська фортеця» перша банкнота УНР номіналом в 100 карбованців, нажаль, відсутня.

Як зазначено в дослідженні Ігора Ветрова та Миколи Виговського (1993): *«Зараз серед колекціонерів-боністів ця купюра – як пам'ятка історичних подій в Україні – є дуже рідкісною»* (Ветров, Виговський 1993, с. 89).

Таким чином, перша емісія хоча і була успішною, але не вирішила проблеми грошового дефіциту в Україні. Було вирішено випустити грошові знаки номіналом 25 та 50 карбованців, про-

екти яких виконав Олександр Красовський. В обіг вони надійшли 6 квітня 1918 р. (Черницька 2017, с. 154).

Грошові знаки номіналом в 50 карбованців знаходяться в колекції музею (серія «АК 193») та представлені в експозиції (серія «АО 230»).

Дизайн та розмір такий самий, як і у 25 карбованців (Харітонов 2005, с. 15). Надруковані вони на білому папері 130x75 мм без водяних знаків. Оформлення та шрифти написів на них зроблені в народних традиціях.

В центрі реверсу, на світло-зеленому фоні, на картуші розміщені чоловічий та жіночий профілі червоного кольору. Перший профіль символізує козацьку Україну, другий – молоду відроджену державу. Угорі над ними напис: «50 карбованців». У нижніх кутах знаку ліворуч розміщено тризуб, праворуч – віньетка. Між ними напис у два рядки: «За фальшування карається тюрмою».

На сітчастому фоні аверсу, світло-зеленого кольору, зображено великий продовгуватий картуш із тризубом угорі. В центрі картуша зазначено номінал «50 карбованців» та в два ряди підпис директора Державної скарбниці Лебідя-Юрчика. По боках картуша розміщені дві символічні фігури в українському національному одязі. Ліворуч – жінку в очіпку з намистом на шії, що випросталася над снопом пшениці, праворуч – селянина із лопатою у лівій руці. Внизу, під картушем міститься напис: «Ходить нарівні з кредитовими білетами», по бокам від якого зазначена серія та номер.

В народі вона отримала назву «лопатка» (від малюнка із зображенням селянина, який сперся на лопату) (Ветров, Виговський 1993, с. 90).

Окрім Києва (серія «АК»), знаки друкувалися в Одесі (серія «АО»). Коли війська Денікіна захопили Одесу у 1919 р., до їх рук потрапило кліше знаку 50 карбованців. Денікінці скористалися ним. Цифри номера цієї «незапланованої емісії» змінені (Грошові 2005, с. 58).

В каталозі Дмитра Харітонова «Українські паперові гроші 1917-2005» (2005) зазначено, що «серія АО 210-235 була надрукована генералом Денікіним». (Харітонов 2005, с. 17). В експозиції музею знаходиться якраз купюра з цієї серії.

Український уряд оголосив такі гроші недійсними. Знаки Державної скарбниці теж почали підробляти. У 50 карбованців з'явилося чимало «фальшивих близнюків». Щоб засвідчити справжність знаку, власники купюр розписувалися на них. З часом на купюрах було багато автографів, зроблених олівцем і чорнилом, завдяки чому можна уявити географію поширення та руху грошової маси (Грошові 2005, с. 58). На банкнотах в колекції НІАМ «Київська фортеця» чисельні підписи відсутні.

1 березня 1918 р. Центральна Рада прийняла Закон «Про грошову одиницю, биття монет та друк Державних Кредитних Білетів». У ньому зазначалося, що за грошову одиницю в країні прийнято гривню, яка містить 8,712 долі золота й поділяється на 100 шагів. Дві гривні відповідали одному карбованцю емісії 1917 р., таким чином у державі паралельно вводилися в обіг дві валютні одиниці з різною назвою (Грошові 2005, с. 58).

УНР у квітні 1918 уклала договір з Берлінською державною друкарнею на виготовлення паперових грошей, тому що в Україні не було необхідних матеріалів та новітнього устаткування (Черницька 2017, с. 154).

Законом від 18 квітня 1918 р., ухваленим Центральною Радою, Міністерству фінансів було надане «*право випускати в обіг розмінні марки Державної скарбниці в розмірі дійсної потреби та не вище суми 60 мільйонів карбованців*» (Грошові 2005, с. 58). В обіг мали увійти марки вартістю 10, 20, 30, 40 та 50 шагів.

Шаг – найменша грошова одиниця всіх емісій України 1917-1920 рр. В обігу з'явилися уже за часи гетьманату П. Скоропадського. До кінця Гетьманату марки-шаги друкувалися у Києві в друкарні В. Кульженка та одеській друкарні Ю. Фесенка.

Автор номіналів 10 та 20 шагів Антон Середа, решт – Георгій Нарбут.

Розмінні марки-шаги виконували роль монети. Виготовлялися на цупкому картоні, мали зубкування по периметру, на реверсі напис: «Ходить на рівні з дзвінкою монетою» (Євтушенко 2018).

Поштова марка-шаг на відміну від розмінних марок-шагів не мала зубкування, виготовлялися на тонкому папері. Напис на реверсі відсутній (Євтушенко 2018).

Марки друкувалися без водяних знаків, розміром 30x25 мм (Харітонов 2005, с. 20).

В колекції музею знаходяться зразки розмінних марок номіналом 20 та 40 шагів і поштова марка в 50 шагів, що представлені в експозиції.

Аверс марки номіналом у 20 шагів коричневого кольору. В рамці міститься малюнок – селянин із косою у завітчаному двома колосками капелюсі, перед ним – тризуб. Угорі двома рядками зазначено: «Українська Народна Республіка». В нижніх куточках зазначено номінал «20», а між ними «шагів».

Аверс марки 40 шагів зеленого кольору. В рамці - малюнок – тризуб у орнаментованому вінку, внизу якого - дві поштові сурми. Угорі двома рядками зазначено: «Українська Народна Республіка». В правому нижньому куточку зазначено номінал «40», поряд - «шагів».

Аверс марки 50 шагів червоного кольору. В рамці знаходиться малюнок - вінок із традиційних для національного орнаменту квітів, зверху на якому – дві поштові сурми. У вінку, на сітці, орнаментований номінал «50», а під ним «шагів».

Зворотні сторони шагів усіх вартостей однакові: у прямокутному обрамленні вгорі міститься тризуб, а під ним напис у чотирьох рядках «Ходить на рівні з дзвінкою монетою». Саме обрамлення різне: шаги номіналом 20 мають подвійне обрамлення, а 40 та 50 шагів – одинарне. Друк на реверсі зроблений чорною фарбою.

Як зазначила в своїй статті Людмила Жуковська шаги «у народі називали «метеликами» та казали, що «не ходять, а літає». Оскільки у вітряну погоду під час розрахунку вітер міг здійняти їх у повітря» (Жуковська).

Гетьман Павло Скоропадський прийшов до влади 29 квітня 1918. Тоді ж було проголошено Українську державу. При уряді був створений Фінансовий комітет, головним завданням якого було визначення теоретичних та практичних аспектів проведення грошової реформи в Україні.

Почало працювати Міністерство фінансів на чолі з А. Ржепецьким. Розхитану фінансову систему вдалось на деякий час стабілізувати й створити державний бюджет. (Ветров, Виговський 1993, с. 90-91).

Через деякий час в обігу з'явилися 3,6% облігації внутрішньої позики, яку дістали назву «Білет Державної Скарбниці».

Безпосередньо вони надійшли в Україну з Німеччини 5 серпня 1918 р.

Основна ж маса 3,6% облігацій потрапила в обіг тільки в лютому 1919 р. при Директорії (Ветров, Виговський 1993, с. 91).

Ця державна позика на попередньо встановлену суму 1 млрд. гривень, потім збільшена у два рази, мала обслуговувати своїми знаками грошовий ринок. Відсотки по облігаціях мали нараховуватися з 1 січня 1918 р.. Білети Державної Скарбниці мали вільний обіг по всій Україні та обмежене право на легальні розрахунки з державними установами (Черницька 2017, с. 155).

3,6% Білети Державної Скарбниці були номіналом в 50, 100, 200 та 1000 гривень.

Колекція НІАМ «Київська фортеця» має 3,6% Білети Державної Скарбниці лише одного номіналу в 200 гривень синього кольору.

Кожна облігація мала вісім відрізнних купонів по чотири з кожної сторони. І як відмітила Жуковська Л., що «рідкісною є облігація з наявними вісьма купонами» (Жуковська).

Для усіх випусків однаковими були написи, формат та художнє оформлення виконане Г. Нарбутом.

На аверсі зображено широку орнаментовану рамку з гірляндовим переплетінням, по кутках якої вказано номінал, а по двох паралельних сторонах рік «1918». Угорі, над нею, посередині, на фігурному щиті зображена композиція тризуба, булави, пірнача та двох бунчуків. Всередині рамки, на світлому фоні, зазначено напис двома рядками «Білет Державної Скарбниці». Нижче, посередині, на фоні основного кольору, вказано номінал. Під яким вказано: «Директор Державної скарбниці» з підписом Лебідя-Юрчика, «Бухгалтер» з підписом «Ковшенко» та серія з номером облігації. Внизу, на рамці, на білому фоні, міститься напис «Білет дійсний до 1 січня 1934 р.».

На реверсі, в орнаментованій рамці міститься «Постанова про Білети Державної Скарбниці 1918 року».

Відрізнялися Білети Державної Скарбниці номіналом, кольором та номерами серій (Черницька 2017, с. 155).

Розмір білета з купонами 150x295 мм, без купонів – 150x150 мм. Самі ж купони мали розмір 37x75 мм. Кожен купон цих білетів приносив власникові 3,6% кожні пів року. Сума прибутку вказувалася на кожному купоні. Крім відсотків зазначався порядковий номер, серія та шестизначне число, дата викупу. На зворотньому боці, на тлі орнаменту, цифрами вказувався номінал.

Розмір облігації в колекції музею складає 223x150 мм. З одного боку має 4 купони під №№ 5, 6, 7, 8 по 3 гривні і 60 шагів.

Через те, що купони цих облігацій розгорталися, як крила аероплана, в народі їх називали «аеропланами» (Ветров, Виговський 1993, с. 91).

В подальшому нова Українська грошова одиниця – гривня з'явилася в обігу у вигляді білетів Державної скарбниці. Випущено було 6 номіналів: по 2, 10, 100, 500, 1000 та 2000 гривень.

Усі Державні Кредитні Білети 1918 р. надруковані у Берліні на папері з водяними знаками: хрестики (Харітонов 2005, с. 28). На аверсі усіх банкнот друкарня поставила власну аббревіатуру «RD» (Reichsdruckerie) (Черницька 2017, с. 155). Перші п'ять грошових знаків – номіналом 2, 10, 100, 500 та 1000 гривень – представлені в постійно діючій експозиції музею.

Білет у 2 гривні надруковано темно-зеленою фарбою на світлому папері розміром 118x70 мм за проектом В. Кричевського. На аверсі, тобто лицьовому боці, в рамці, у центральній частині білета зображено дерево. Від центрального стовбура, що спирається на внутрішню рамку, відходять по обидві сторони паралельно по п'ять хвилястих гілок. На нижніх – стилізоване зображення плодів. Між гілками в чотири ряди напис: «Дві гривні рівні 1 карбованцю, 1 гривня містить 8,712 долі щирого золота». Над деревом напис «гривні», а над ним – «Українська Народна Республіка». Орнаментовані квадрати зображені по обидва боки від дерева, у які вписано ромби. В одному розміщена цифра «2», в іншому – тризуб. Нижче квадратів на орнаментах написи у три ряди «Директор Державного Банку» з підписом праворуч і «Скарбник» з підписом ліворуч. Між підписами – напис «Року 1918». Внизу зазначено – «Державний кредитовий білет». По боках від цього напису вміщено маленькі літери «В» та «К» – ініціали автора малюнку В. Кричевського.

Реверс, тобто зворотній бік, купюри розбитий на квадрати, кожен з яких складається ще із чотирьох, прикрашених писанковим орнаментом. У центрі розміщено ромб, обнесений трьома рядами, в середині якого знаходиться витяг тексту закону про гроші. По боках ромба – розетки, у середині яких розміщена цифра «2». Внизу, під ромбом зазначено серію та номер купюри.

Білети надруковано у трьох серіях: А, Б та В (Харітонов 2005, с. 28).

В колекції та експозиції музею знаходяться грошові знаки лише однієї серії – А.

Державний кредитовий білет у 10 гривень надруковано темно-червоною фарбою на світлому папері розміром 90x140 мм за проектом Г. Нарбута. На аверсі по периметру зображена широка орнаментована рамка, композиція із шрифтів та сіток. Всередині рамки, угорі, по центру, розміщено напис: «Українська Народна Республіка». Нижче – герб-тризуб, по обидва боки від якого окантоване листя з квітами. Обрамляє тризуб напис дугою «Державний кредитовий білет», по обидві сторони якого зазначено номінал «10», під якими двома рядками «Десять гривень». Нижче розміщені написи у два ряди «Директор Державного Банку» з підписом праворуч і «Скарбник» з підписом ліворуч. Між цими підписами напис – «Року 1918». В нижній частині білету зазначено «1 гривня містить 8,712 долі щирого золота».

На реверсі зображено широку орнаментовану рамку, на якій літерами на кожній стороні вказано «Десять гривень» а в куточках – номінал «10». У центрі купюри цифра «10» виконана із квітів та листочків, поруч у прямокутнику вміщено витяг текст закону про гроші. Над ними вказано серію та номер банкноти, внизу – напис «Українська Народна Республіка».

Білети надруковано у трьох серіях: А, Б та В. Банкноти серії В мають коричневий колір лицевого боку (Харітонов 2005, с. 29).

В колекції та експозиції музею знаходяться грошові знаки серії А та Б.

Білет у 100 гривень надруковано синьо-сірим кольором розміром 115x175 мм за проектом Г. Нарбута.

На аверсі, в центрі купюри зображено великий овальний вінок із квітів та овочів, у середині його – тризуб. Усередині вінка зверху дугою зазначено «Державний кредитовий білет». Нижче зображено тризуб та напис під ним «Року 1918». На фоні тризубу напис «Сто гривень» виконано орнаментованими літерами. Ліворуч від вінка зображено робітника у фартусі, який одягнений поверх вишиванки. Правою рукою чоловік спирається на молот, оббитим по обуху лавром. Праворуч від вінка зображено селянку в українському національному одязі, у вінку, з намистом на шії. У правій руці жінка тримає сніп пшениці і серп. Зверху напис у два рядки «Українська Народна Республіка», по обидва боки від якого, у верхніх кутах, вказано номінал «100». Внизу, під рамкою напис: «1 гривня містить 8,712 долі щирого золота».

Зворотний бік купюри прикрашено двома колонами, орнаментованими дрібними трикутниками. Капітелі колон прикрашені квітами та овочами, сполучених в гірлянду. Вгорі, в центрі, розміщено лавровий вінок, всередині якого тризуб. Внизу між двома букетами квітів зображено акантове листя. По обидві сторони від колон — розетки в три круги, в які вписано номінал «100». Нижче розміщений продовгуватий картуш із текстом закону, під яким літери «У.Н.Р.». Поле білету вкрите сіткою бузкового кольору, на якому, серед декоративних колон, ромбоподібна сітка, в яку вписано цифру «100». Вддовж внутрішніх стін колон червоним кольором надруковано серію та номер банкноти.

Білет надруковано у двох серіях: А і Б. Білети серії Б мають сіро-фіолетовий колір та інший розмір – 180x118 мм (Харітонов 2005, с. 30).

В експозиції музею знаходяться грошові знаки однієї серії А.

Державний кредитовий білет у 500 гривень розміром 120x185 мм за проектом Г. Нарбута, де використано жовті та блакитні фарби.

На аверсі зображено широку непрямолінійну рамку із розеток помаранчевого кольору. Вгорі на рамці міститься напис: «Українська Народна Республіка», а нижче у формі дуги – «Державний Кредитовий Білет». Під ним у трибарвному восьмикутнику зображена у профіль заквітчана жіноча голова з сережкою у вусі. Таке ж зображення жінки зустрічається і на марках у 30 шагів. Від восьмикутника в різні сторони розходяться промінці, а по обидва боки – зображено вінки, з тризубами в центрі. Ліворуч вінок сплетений з колосків пшениці та квітів, оповитий стрічкою. Праворуч вінок з листочків, квітів та овочів, також перевитий стрічкою. Під восьмикутником ледь помітна орнаментована велика цифра «500», на тлі якої зроблено написи: «П'ятьсот гривень», нижче, у два рядки, «Директор Державного Банку» з підписом, праворуч - «Скарбник М. Таранов». У долішніх кутах рамки витиснена цифра «500», а внизу посередині міститься напис: «1 гривня містить 8.712 долі щирого золота». Нижче зазначена аббревіатура друкарні. Поля навколо рамки мають сітку блідо-жовтого кольору.

На реверсі середину асигнації заповнює стилізований щит блідо-жовтого кольору із тризубом, на якому в тринадцяти рядках викладено витяг із закону про гроші. Площі по обох боках тризуба оформлено ідентично: зазначені цифри номіналу «500», прикрашені рослинним орнаментом і слова «гривень». Вище зазначена серія з однієї літери і семизначного числа. У горішніх кутах білета розміщені тризуби. Їхні долішні частини надруковані на розетках з відбитком цифри «500». Нижні тризуби розміщені на таких же розетках, але з відбитком слова «гривень». Внизу, по центру, зазначено рік «1918».

Банкноти в обігу називали «горпинками», що було пов'язано із зображенням жіночим портретом, який як вважають, уособлювала молоду незалежну Україну.

Білети надруковані у серії А. (Харітонов 2005, с. 32).

Купюра номіналом у 1000 гривень розміром 212x120 мм, синьо-жовтого кольору, яку проектував Іван Мозалевський.

На аверсі по периметру оточена широкою рамкою синього кольору, по боках яку утримують два пілястри, оздоблені вертикальними жолобками. На кутах купюри мають однакові базу й капітель, увінчані шестипелюстковими розетками. Нижня та верхня частини рамки мають такі ж частини пілястрів, між ними зображено лук-самостріл на щиті, який зустрічається на міських печатках Києва. На верхній частині рамки по центру вказано номінал «1000 гривень», а на нижній – рік випуску «Року 1918». Центральна частина купюри помаранчевого кольору із рослинним орнаментом та тризубом, що оповитий лавровим вінком. Поверх них, червоним кольором, вказана серія і номер банкноти та напис дугою у два рядки «Українська Держава». Нижче у два рядки - «Державний кредитовий білет», під яким зазначено «тисяча гривень» та номінал «1000» з двох сторін. нижче, зліва, у два рядки, «Директор Державного Банку» з підписом, праворуч - «Скарбник М. Таранов».

На реверсі купюри рамка синього кольору із орнаментом та написом «1000», який повторюється 12 разів. На загальному фоні жовтої сітки ліворуч розміщено картуш із текстом закону про гроші, під яким зазначено «1 гривня містить 8,712 долі щирого золота», а праворуч – великий орнаментований напис «1000 гривень».

Білети надруковані у серії А (Харітонов 2005, с. 33).

17 жовтня 1918 р. гетьманські гривні були випущені в обіг, а вже 18 грудня 1918 р. до влади прийшла Директорія УНР, яка одразу приступила до урегулювання різних проблем, зокрема й фінансових (Ветров, Виговський 1993, с. 91).

Останнім знаком емісії уряду Павла Скоропадського у листопаді 1918 р. став знак Державної скарбниці у 1000 карбованців розміром 190x120 мм за проектом Григорія Золотова (Черницька 2017, с. 157).

Ця банкнота, нажалі, в колекції фондів музею відсутня.

Історія банкнот це не лише історія грошей, це і історія становлення державності. Творцями грошей молодій Україні був авторський колектив - Георгій Нарбут, Олександр Красовський, Антон Середа, Іван Мозалевський, Василь Кричевський та Григорій Золотов.

Високий мистецький рівень виконання та вишукане оформлення паперових грошей періоду 1917-1920 рр. використовували за зразок окремі європейські держави. І сьогодні вітчизняні художники та нумізмати запозичують окремі зображення та елементи оздоблення, притаманні стилю своїх попередників.

ЛІТЕРАТУРА

- Ветров І., Виговський, М. 1993. Національні грошові знаки України 1917-1920 рр. *Київська старовина*, 1, 88-93.
- Грошові знаки та монети України: Альбом. 2005. Харків: Колорит. (Серія «Українська колекція»).
- Євтушенко, Ю. 2018. Гроші революції. Хто, коли і як надрукував перші гроші республіки. *Історична правда*. 19 лютого. Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/02/19/152099/> [Дата звернення 19.12.2023].
- Ємченко, О. 1994. Історія України в грошах. *Київська старовина*, 6, 104-106.
- Жуковська Л. Гривні УНР – 105 років. Режим доступу: <https://ostrohcastle.com.ua/gryvni-unr-105-rokiv/> [Дата звернення 19.12.2023].
- Харітонов, Д. 2005. Українські паперові гроші, 1917-2005. Каталог. Київ. Видавництво «Купола».
- Черницька, І. 2017. Українські грошові знаки 1917-1920 рр. Колекція Рівненського обласного краєзнавчого музею. *Наукові записки РОКМ*, XV, 153-159.

Olga Bryvko
senior researcher
NIAM "Kyiv Fortress"

MONEY OF THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC AND THE UKRAINIAN STATE OF HETMAN SKOROPADSKY IN THE NIAM COLLECTION «KYIV FORTRESS»

The article is devoted to the study of currency signs of the era of the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State of Hetman Skoropadsky, which are in the collection of the National Historical and Architectural Museum "Kyiv Fortress". Attention is paid to banknotes and stamps that are in the museum exposition and reveal the little-known pages of the appearance of the first paper signs in Ukraine in 1917-1920.

Key words: banknotes, Ukrainian People's Republic, Ukrainian State, roubles, hryvnia, steps, stamps, exposition, collection, "Kyiv Fortress", 1917-1920.